

Dr Momir Grahovac*

Ministarstvo prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja Republike Srbije

Dr Živka Pržulj

Univerzitet UNION Beograd

Dr Svetolik Kostadinović

Univerzitet ALFA Beograd,
Republika Srbija

UDK 328.185 (497.11)

Pregledni članak

Primljen: 14. VII 2013.

KULTUROLOŠKI KORENI KORUPCIJE U SRBIJI

SAŽETAK: U ovom radu se sagledava korupcija u Srbiji primarno iz ugla kulture. U analizi se koriste dimenzije kulture koje je identifikovao Geerd Hofstede. U radu se posebna pažnja usmerava na distancu moći kao najznačajniju dimenziju za generisanje korupcije u nekom društvu. Koriste se uporedne analize indeksa distance moći u zemljama koje imaju najniži i najviši indeks korupcije. Iz toga se izvodi zaključak da distanca moći kao jedna od ključnih kulturoloških dimenzija utiče na nivo korupcije u nekom društvu. Pošto je Srbija jedna od zemalja koja ima veoma visok indeks distance moći, visok indeks korupcije nije nikakvo iznenađenje. Uspeh u iskorenjivanju korupcije tako primarno zavisi od promene kulture, koja je spor i težak proces, ali nije nemoguć.

KLJUČNE REČI: kultura, korupcija, distanca moći, društvo, etika.

Uvod

Poslednjih decenija kultura je postala jedno od najaktuelnijih pitanja u ekonomiji. Interesovanje za uticaj kulture na ekonomske procese podstaknuto je prvenstveno brzim razvojem zemalja dalekog Istoka u protekloj deceniji i delovanjem multinacionalnih kompanija. Brojna istraživanja su ukazala na nesumnjivu korelaciju ekonomskog razvoja i kulture. Pokazalo se da ekonomiju neke zemlje značajno determiniše njena kultura kao „kolektivno programiranje“ (Hofstede, 1994), odnosno način mišljenja i rešavanja problema u privredi, ili ekonomska paradigma. Iz toga proizilazi snažan uticaj kulture na ponašanje pojedinca, koji uglavnom ostaje nevidljiv.

Kakvi su *kolektivni programi* u pitanju? Čuveno istraživanje i prvo koje je obuhvatilo merenja karakteristika nacionalnih kultura i njihovog poređenja sproveo je Gerd Hofstede (Hofstede, 1994). Ovim istraživanjem je praktično pokazao da vrednosti i verovanja koje imaju članovi neke kulture utiču na ponašanje pojedinaca, grupa i institucija u okviru te kulture, kao i na stepen u kome se određeno ponašanje vidi kao legitimno i prihvatljivo. Rezultati do kojih je došao pokazali su da postoje četiri fundamentalne dimenzije nacionalnih kultura koje su prisutne u svakoj nacionalnoj zajednici, u različitom intenzitetu. Ove četiri dimenzije odnose se na vrednosti po kojima se razlikuju kulture nacionalnih grupa: visoka distanca moći u odnosu na nisku, tolerancija rizika u odnosu na netoleranciju, individualizam u odnosu na kolektivizam, muškost u odnosu na ženskost.

Korupcija kao pojava koja ozbiljno podriva sistem tržišne privrede, prisutna je u svim kulturama, ali se njen obim i stepen prihvatljivosti razlikuje u pojedinim društvima. Globalni biznis teži izjednačavanju pravila poslovanja bar do određene granice, koja ne ugrožava delovanje tržišnog mehanizma poslovanja. Zato se kao najčešće problematično etičko pitanje u biznisu

*m.grahovac@hotmail.com

postavlja korupcija. Korupcija je pre svega etičko pitanje u biznisu, ali istovremeno postoje kulturnološke razlike u prihvatanju korupcije, koje su povezane sa određenim dimenzijama kulture.

1. Karakteristike kulture u Srbiji

Srbija je bila obuhvaćena Hofstedeovim istraživanjem u okviru bivše Jugoslavije. Posle raspada Jugoslavije, Hofstede je podatke do kojih je došao u prethodnim istraživanjima teritorijalno razdvojio i dobio podatke za Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju. Ti razdvojeni podaci pokazuju blage razlike između kultura ovih zemalja, kao što pokazuje sledeća tabela:

Tabela 1. Podaci o kulturama zemalja bivše Jugoslavije i ostalim evropskim zemljama (www.geert-hofstede.com)

	Zemlje Dimenzije kulture	PDI	IDV	MAS	UAI	LTO
Zemlje bivše Jugoslavije	Srbija	86	25	43	92	52
	Hrvatska	73	33	40	80	58
	Slovenija	71	27	19	88	49
Germanske zemlje	Nemačka	35	67	66	65	83
	Austrija	11	55	79	70	60
	Švajcarska	34	68	70	58	74
Skandinavske zemlje	Švedska	31	71	5	29	53
	Danska	18	74	16	23	35
	Finska	33	63	26	59	38
Latino-Evropske zemlje	Francuska	68	71	43	86	63
	Italija	50	76	70	75	61
Anglo-saksonske zemlje	Velika Britanija	35	89	66	35	51
	Irska	28	70	68	35	24
Hispanске zemlje	Španija	57	51	42	86	48
	Portugal	63	27	31	104	28

Kao što se može uočiti iz prikazane tabele, Srbiju karakterišu sledeće kulturne dimenzije: Visoka distanca moći, visoko izbegavanje neizvesnosti, nizak individualizam i relativno nizak maskulinitet. Pokazalo se da je to loša kombinacija za postizanje visokih individualnih, kao i društvenih rezultata.

Distanca moći govori o stepenu u kome se u nekom društvu prihvata činjenica da je distribucija moći nejednaka. U društvima sa visokom distancom moći ne podstiče se razvoj i uspeh sposobnih i vrednih, nego poslušnih i lojalnih nekom moćnom pojedincu, grupi ili partiji. U takvim društvima prisutan je nepotizam i velika zavisnost od centara društvene moći, pa su kriteri-

jumi uspeha predstavom, a ne radni rezultati ili znanje. Pored toga, ova dimenzija kulture je u uskoj vezi sa temeljnom predstavom o stvarnosti i istini, tako da kulturu Srbije karakteriše prihvatanje interpretacije stvarnosti i istine od strane nekog autoriteta. Takva percepcija stvarnosti i istine omogućava manipulaciju shvatanjima i stavovima širih društvenih slojeva i pasivan odnos pojedinaca prema istraživanju i spoznaji.

Visoko izbegavanje neizvesnosti (nesigurnosti) znači da članovi društva ne vole nesi- gurnost, postoji netrpeljivost prema različitostima i tendencija da se aktivnosti strukturiraju kroz veliki broj pisanih pravila. Visoko izbegavanje neizvesnosti kao obeležje kulture podstiče prihvatanje postojeće stvarnosti. U takvim društvima promene su nepoželjne, a kada postanu nemi- novne imaju karakter revolucije, a ne evolucije. Ljudi u takvoj kulturi nisu spremni na rizike, neizvesnost, preduzetništvo, što je često uslov za postizanje uspeha. Ako ovu dimenziju kulture posmatramo u kontekstu osnovne predstave o odnosu čoveka i prirode, možemo uočiti da je Srbija zemlja u kojoj postoji rašireno uverenje da je čovek zarobljen u svoju prirodu i svoju sud- binu i da pojedinac ne može da menja svet, nego treba da prihvati stvarnost takvu kakva jeste.

Individualizam pokazuje tendenciju ljudi u određenoj kulturi da vode računa pre svega o sebi i svojoj porodici, zaposleni u kompanijama rešavaju svoje probleme i zadatke ne očekujući pomoć drugih, niti imaju želju da sami pruže pomoć. Za razliku od individualističkih društava, u kolektivističkim postoji visok stepen zavisnosti pojedinca od grupe kojoj pripada i zaposleni od kolektiva u kojem rade očekuju pomoć i podršku u rešavanju poslovnih, kao i privatnih pro- blema. Kolektivizam nasuprot individualizmu predstavlja dimenziju koja podrazumeva „utapa- nje“ pojedinca u društvo, što u društvima kao što je srpsko vodi u egalitarizam.

Muškost kao obeležje neke kulture karakterišu kao dominantne kulturne vrednosti, us- peh, novac i materijalne vrednosti, za razliku od ženskih kultura u kojima je prisutna dominacija socijalnih vrednosti, kao što su briga za bližnje i kvalitet života. Kao suprotnost maskulinitetu, feminitet karakteriše emotivan odnos i potreba za pripadanjem (socijalni motivi). Kulturu Srbije karakteriše nizak maskulinitet i nešto naglašeniji feminitet. Ta karakteristična dimenzija kulture mnogo više odgovara socijalističkom i samoupravnom, nego kapitalističkom i tržišnom ekonom- skom sistemu. Ona podstiče motiv za socijalnim vezama, društvenom harmonijom i emotivan odnos i brigu organizacije za pojedinca, a ne rezultat i uspeh, koji pretpostavlja motiv za postig- nućem.

Uz sve navedeno, Srbija pripada regionu sa niskim stepenom međuljudskog poverenja, a to znači i malim „socijalnim kapitalom“ (Fukuyama, Fransis, 1995). To ima negativne posledice na stvaranje mreže podrške koja je neophodna za velike poduhvate i uspehe. Tržišna privreda i demokratsko društvo pretpostavljaju određeni stepen slobode i fer igru, koja podstiče slobodu preduzetništva i jednakost početnih šansi.

Hofstedeova, kao i kasnija istraživanja pokazala su značajne razlike između pojedinih društava prema ovim dimenzijama kulture. Hofstede, kao i Huselid sa saradnicima (GLOBE) ukazuju na veze između pojedinih dimenzija kulture i ekonomskog prosperiteta pojedinih savre- menih društava, mada je pri tome posebno važna kombinacija izražajnosti pojedinih dimenzija.

Studija GLOBE jasno ukazuje na korelaciju privrednog razvoja i pojedinih dimenzija kulture (The GLOBE Study of 62 Societies, 2004: 38). To proizlazi iz činjenice da pojedine dimenzije imaju različiti uticaj na način vođenja (liderstvo) donošenja odluka, motivaciju, kon- trolu i ukupne ekonomske aktivnosti. Prema ovim istraživanjima nisko izbegavanje neizvesnosti,

orijentacija na budućnost i muške kulture imaju pozitivnu, a kolektivizam i distance moći negativnu korelaciju sa uspešnim privrednim razvojem. Upravo su to karakteristike srpske nacionalne kulture. Odnos pojedinih dimenzija kulture i ekonomskog prosperiteta može da se sagleda iz sledeće tabele:

Tabela 2. Kulturne dimenzije i ekonomski prosperitet (The GLOBE Study of 62 Societies, 2004)

Kulturne dimenzije	Ekonomski prosperitet	Podrška vlasti prosperitetu	Društvena podrška konkurentnosti	Svetska konkurentnost Index
Muškost (MAS)	.29* n = 57	.50** n = 40	.58** n = 40	.61** n = 41
Orijentacija na budućnost (LTO)	.54** n = 57	.63** n = 40	.48** n = 40	.61** n = 41
Kolektivizam - (IND)	-.78** n = 57	-.67** n = 40		-.45** n = 41
Distanca moći (PDI)	-.53** n = 57	-.65** n = 40	-.47** n = 40	-.53** n = 41
Izbegavanje neizvesnosti (UAI)	.60** n = 57	.74** n = 40	.44** n = 40	.60** n = 41

* Korelacija signifikantna od 0.05

** Korelacija signifikantna od 0.01

Društveni prosperitet je konceptualizovan u terminima zdrave ekonomije, uspešnosti nauke i tehnologije, humanih uslova i društvenih vrednosti. Zdrava ekonomija se definiše u vezi sa ekonomskim prosperitetom, ekonomskom produktivnošću, vladinom podrškom ekonomskom prosperitetu, društvenom podrškom. Tome se dodaje i indeks konkurentnosti.

Studija GLOBE je otkrila da postoje široke varijacije u vrednostima i praksi koja je relevantna za glavne dimezije kulture, a tu su i varijacije u vezi sa efektivnošću i neefektivnošću liderskog ponašanja. Ovdje je pokazano da postoje setovi kulturoloških dimenzija koji su snažno povezani sa konkurentnošću zemlje i individualnim prosperitetom (bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika) kao i sa fizičkim i psihičkim stanjem članova društva koje je proučavano.

Kao što se iz prethodno prikazane tabele vidi, kolektivizam i distanca moći su u izrazito negativnoj korelaciji sa ekonomskim prosperitetom. Kombinacija ovih elemenata sa visokim izbegavanjem neizvesnosti i ženskom kulturom, koju nalazimo u karakteristikama srpske kulture, može biti jedan od ključnih (nažalost nevidljivih) uzroka sporog privrednog oporavka i razvoja privrede u Srbiji. Tako je u procesu tranzicije u Srbiji neoliberalni kapitalizam postavljen na temeljima visoke distance moći, visokog izbegavanja neizvesnosti, kolektivizma i „ženske“ kulture, što je apsolutni kulturni nesklad sa uvedenim ekonomskim sistemom. To može biti jedan od uzroka što, i pored proklamovanih reformi u društvenom i ekonomskom sistemu, privreda Srbije veoma sporo i teško hvata korak sa evropskim i svetskim razvojnim procesima.

Ne može se dokazati da je neka kultura isključivo dobra ili loša, ali postoje signali koji upućuju na bolju prilagođenost nekih kultura savremenim uslovima poslovanja. Istovremeno globalna ekonomija postavlja određene zahteve u pogledu konkurentnosti. Neke države su te zahteve vešto ugradile u svoje kulture i na njima čak izgradile konkurentsku prednost (Japan, Kina).

2. Korupcija i kultura

Korupcija (lat. *corruptus* – potplaćen) ili **podmitljivost** označava istovremeno potkupljivost, pokvarenost i podrazumeva nezakonito korišćenje društvenog i državnog položaja i moći radi sticanja sopstvene koristi. Korumpiranom osobom smatra se svaka službena ili odgovorna osoba koja radi lične koristi ili koristi grupe kojoj pripada zanemari opšti interes koji je dužna da štiti s obzirom na položaj i ovlašćenja koja su joj poverena.

Korupcija ima dugu istoriju i pojavljuje se u svim zemljama sveta više ili manje. Razlike su uglavnom u stepenu tolerancije ove pojave u okviru sistema i društvene prihvatljivosti. Uzroci korupcije mogu da leže u sistemu po kojem neko društvo funkcioniše, kao i u kulturi tog društva. Korupciji najviše pogoduje neuređen pravni sistem, nedostatak transparentnosti u radu pojedinih državnih organa, slabi kontrolni sistemi institucija, nerazvijenost institucija građanskog društva i javnog mnjenja (sloboda medija) a posebno moć pojedinaca da se postavljaju iznad sistema. Korupcija se najviše javlja u sistemskom i pravnom vakumu (tranzicija) kada se stara pravila ruše, a nova još nisu prihvaćena.

Prihvatanje moći pojedinaca iznad zakona i pravila određeno je kulturološkom dimenzijom distance moći (Pržulj, 2012). Razlog za to leži u činjenici da društva sa visokom distancom moći karakteriše shvatanje da nejednakost treba da postoji da bi svako znao svoje mesto u svetu i da samo mali broj ljudi treba da budu nezavisni, svi ostali treba da budu zavisni od njih. Podređeni smatraju nadređene drugačijom vrstom ljudi, a nadređeni su nedostupni i nedodirljivi. To ne podstiče transparentnost i javnost u radu ljudi koji obavljaju javne funkcije. Pored toga, moć je bazična činjenica u takvom društvu i njena legitimnost ne podleže proceni da li je upotrebljena u cilju dobra ili zla. Moćni su često nedodirljivi, za njih ne važe ista pravila kao za ostale članove društva i njima je dozvoljeno da budu izvan zakona ili da zakone kroje u funkciji svojih interesa.

Moć u društvima sa visokom distancom moći najčešće proizlazi iz vlasti, pa se politička elita obično bogati dok je na vlasti umesto da služi interesima društva. Politički angažman obezbeđuje privilegije, bogaćenje, zapošljavanje, bavljenje biznisom. Umesto da svi imaju jednaka prava, podrazumeva se da oni koji imaju moć treba da imaju privilegije i da svoju moć otvoreno demonstriraju. Način menjanja takvog društva je detronizacija (zbacivanje) onih koji imaju moć i davanje moći drugima, umesto da se vrši redistribucija moći. Takav odnos prema moći nužno vodi zloupotrebi moći. Jedan od najčešćih rezultata zloupotrebe moći je korupcija. Moćni pojedinci obezbeđuju za novac ili privilegije određene prednosti i uslove onim koji su spremni da za to daju novac. Posebno je problematičan visok nivo prihvatanja takvog ponašanja zato što u takvim kulturama ljudi smatraju da je normalno i legitimno da osobe koje imaju moć budu izvan i iznad pravila koja važe za većinu. Može se uočiti da je odnos visoke distance moći kao značajne dimenzije kulture nekog društva i rasprostranjenosti korupcije u značajnoj korelaciji, što pokazuje i prosto poređenje podataka o indeksu korupcije i distance moći, kao što se vidi iz sledeće tabele:

Tabela 3. Index korupcije (TI_CPI_2011_report, dostupno 24. Sept 2012) i distanca moći (Hofstede, Hofstede, 2005)

	Zemlja	Index korupcije	Distanca moći (PDI) rang
2.	Danska	9.4	18
2	Finska	9.4	33
4	Švedska	9.3	31
6.	Norveška	9.0	31
7.	Holandija	8.9	38
8	Švajcarska	8.8	34
8.	Australija	8.8	28
10.	Kanada	8.7	39
11.	Luksemburg	8.5	40
14	Nemačka	8.0	35
14	Japan	8.0	54
16	Austrija	7.8	11
16	Velika Britanija	7.8	35
19	Belgija	7.5	67(Valonska) 61(Flamanska)
24	SAD	7.1	40
25	Francuska	7.0	68
31	Španija	6.2	57
32	Portugal	6.1	63
35	Slovenijaa	5.9	71
66	Hrvatska	4.0	73
69	Italija	3.9	50
86	Srbija	3.3	86

Iako tabela pokazuje sklad između ranga korupcije i distance moći (PDI), nije nam name-
ra da tvrdimo da je visoka distance moći jedini uzrok korupcije. Već smo naveli nekoliko sistem-
skih uzroka, koji bi možda mogli da obrazlože određena odstupanja u odnosima između visoke
distance moći i korupcije. Navedena tabela je obuhvatila uglavnom evropske zemlje i SAD, ali
ako se pogleda tabela indeksa korupcije za sve zemlje koje obuhvata, može se uočiti da još neke
zemlje sa naglašenom distancom moći – PDI (Bliski Istok – Iran, Avganistan, Turska i Latinska
Amerika – Brazil, Kolumbija) imaju veoma visok indeks korupcije.

Posledice korupcije su pogubne za ekonomiju neke zemlje, pošto ona ruši osnovne prin-
cipe tržišne privrede, a to je jednakost šansi i zdrava konkurencija. Ova „bolest društva“ sputava
privredni razvoj, onemogućava učvršćivanje demokratskih institucija i ugrožava standard gra-
đana. Usled korupcije se smanjuju poreski prihodi, uvećavaju rashodi javnih službi, a resursi se
preusmeravaju u privatne džepove. Korupcija slabi državu i osiromašuje građane, bez obzira da
li je reč o sitnim podmićivanjima (viski, kafa, bombonjera...) ili davanju novca kao nadoknade

za usluge manjeg i srednjeg obima. Podmićivanjem pojedinci dobijaju povlašćen tretman u odnosu na druge zato što nekom daju novac ili drugu uslugu (Di Džorž, 2003: 219). Od korupcije imaju koristi samo oni koji treba da obavljaju poslove i odlučuju u interesu svoga naroda. Na taj način se podriva efikasnost tržišta, ruši ekonomski sistem i stvara nepoverenje u pravni sistem, a time i opšta nesigurnost pojedinca.

Korupcija odavno nije samo nacionalno pitanje. Ona je uveliko postala transnacionalni problem a borba protiv nje međunarodna obaveza. Korupcija je jedan od važnih elemenata ispunjenosti uslova Srbije za pridruživanje EU, ali i značajna prepreka povećanju stranih investicija. Evropska unija poklanja veliku pažnju problemu korupcije. Tokom konferencije u Pragu 1997. godine zaključeno je da borba protiv organizovanog kriminala podrazumeva i adekvatnu reakciju na korupciju. Ukazano je na opasnost od korupcije i njene posledice na tokove razvoja demokratije, socijalne pravde, ekonomski razvoj, i moralne vrednosti u društvu. Dodatni Protokol o korupciji usaglašen je u Strazburu 15. maja 2003, a stupio na snagu 2005.

3. Kultura korupcije u Srbiji

Kultura korupcije u Srbiji je u velikoj meri raširena. Kao i u većini drugih bivših komunističkih zemalja, korupcija u Srbiji ima korene i u prethodnom režimu. Razlog tome je visok uticaj vladajuće partije u jednopartijskom sistemu i pojedinaca koji su predstavljali personifikaciju tog sistema, zatim netransparentnost sistema, izostanak kontrolnih mehanizama civilnog društva, stepen slobode medija i sl. To je sve predstavljalo povoljan ambijent da se državne pare organizovano iz džepova građana – poreskih obveznika slivaju u džepove pojedinaca bliskih režimu. U Srbiji i drugim zemljama bivše Jugoslavije, tome su pogodovale okolnosti rata, a posebno uvođenje sankcija. Dugotrajna kriza, rastakala je i razarala institucije države, pa i samu državu. Ovaj proces pratilo je dirigovano i monopolsko određivanje cena robe, kursa dinara, davanje izvozno-uvoznih kvota i dozvola, kontrolisanje velikih trgovačkih aranžmana, stvaranje nestašica u kojima su privilegovani sticali monopole, organizovanje finansijskih piramida. Pored toga, koreni korupcije na Balkanu sežu čak i u naslede ranijih režima, uključujući i otomanski (i to u periodu njegove dekadencije), kao i režim Kraljevine Jugoslavije, gde je propušteno da se usvoje neke evropske liberalne vrednosti poput vladavine prava, neprikosnovenosti privatne svojine, zaštite individualne slobode i odgovornosti, brige i dobrovoljnog angažmana pojedinca za javno dobro, i sličnih (Gamser, 2012).

Potvrdu da korupcija ima svoje korene u navikama i kulturi jednog naroda pružaju nam mnoge narodne poslovice, izreke i priče o mitu i podmićivanju prisutne kod ljudi na Balkanu. Ljudi često kao model rešenja koriste izreku: „Para vrti gde burgija neće!“. Nažalost, mnoga istraživanja upućuju na društveno tolerisanje takvog ponašanja i uverenje da se ništa ne može obaviti bez „podmazivanja“. To učvršćuje odgovarajuće modele ponašanja, otupljuje oštricu razumnog suprotstavljanja ovoj pojavi, što vodi ka stanju društvene anomalije.

Jedan od najvećih problema vezanih za iskorenjivanje korupcije jeste visok stepen društvene prihvatljivosti ove pojave u zemljama u kojim je ona izražena. To se odnosi i na Srbiju. Istraživanje TNS Medium Gallup pokazuje da, iako građani Srbije smatraju korupciju uobičajenom praksom (88 %) i čak je očekuju u određenom stepenu, (48 %), samo 28 % ispitanika smatra da je donekle prihvatljiva. Takvo shvatanje učvršćuje generalizovano uverenje da zvanične

institucije nisu sposobne ili nemaju volju da se bore protiv korupcije (bilo da su to političari – 83 %, sudstvo – 83 %, ili Vlada – 82 %). Takođe, ljudi veruju da velike kompanije (74 %) nemaju interes da se bore protiv korupcije jer imaju koristi od nje. Signifikantno je da se političke partije percipiraju (76 % ispitanika) kao sektor u kojem je korupcija najprisutnija (TNS Medium Gallup, 2011). Ovo istraživanje je ukazalo na još neke važne stavove građana Srbije u vezi sa korupcijom. Većina ispitanika (56 %) smatra da je prisutan sukob interesa u korišćenju državnog položaja, kao i da se javne pozicije koriste za pomoć prijateljima i rođacima u zapošljavanju, davanju dozvola i sl. Policija se takođe smatra previše korumpiranom (63 %), čak i da bi se bavila istragom korupcije. Skoro polovina (47 %) ispitanika veruje da je neadekvatna kontrola državnih službi, ako i uobičajena praksa da se problemi rešavaju mimo zakona (31 %) glavni činilac smetnji u borbi protiv korupcije. Značajno je izraženo uverenje (41 % ispitanika) da bi jačanje kontrole civilnog (nevladinog) sektora, kao i povećanje transparentnosti u donošenju administrativnih odluka (38), ali ipak najveći broj (66 %) veruje danas u najefikasnije strože kaznene mere. Ovi stavovi ukazuju na dominantne vrednosti kulture u kojoj je izražena dimenzija visoke distance moći i kolektivism, što je slučaj sa Srbijom. Sa druge strane, uloga građana u korupciji je zanemarena, pa svega 52 % ispitanika u toj pojavi prepoznaje odgovornost građana. Percepcija lične odgovornosti u korupciji je podeljena – 52 % ispitanika veruje da davanje mita pomaže da se prevaziđu nepravedni propisi. Dalje, 52 % ispitanika smatra da je davanje mita jedini način da se savlada obimna birokratija, što jasno govori o neefikasnosti sistema i značaju moćnih pojedina u rešavanju tih problema.

Rezultati ovog, kao i sličnih istraživanja, pokazuju da je korupcija duboko ukorenjena u Srbiji i da je korišćenje ličnih veza uobičajena praksa rešavanja problema. Ovo potvrđuje pretpostavku da građani Srbije prihvataju taj obrazac ponašanja kao uobičajenu praksu, ne znajući šta on zapravo znači. Oni ne smatraju da je to ozbiljna stvar jer je široko rasprostranjena na svim nivoima društvenog sistema.

Zaključak

Kao što možemo da zaključimo iz prethodne analize, uticaj kulture na korupciju je izuzetno značajan. Potvrđena je pretpostavka da posebno visoka distanca moći kao jedna od kulturnih dimenzija kulture Srbije, stvara povoljan ambijent za razvoj korupcije. Sa druge strane, na promene prakse korupcije i prihvatanje drugačijih modela ponašanja negativno utiče visoko izbegavanje neizvesnosti i kolektivism – dimenzije izražene u kulturi Srbije. Zato se logično postavlja pitanje: treba li menjati kulturu u kontekstu borbe protiv korupcije? Bez obzira na sve argumente o preprekama i negativnim uticajima kulturnih dimenzija, odgovor na ovo pitanje ne može biti niti jednostavan, niti isključiv. Prvo, kultura nije jedini faktor koji utiče na praksu korupcije u nekom društvu, a drugo, kultura ne može tako lako i brzo da se menja. Međutim, stvaranje efikasnijeg i doslednijeg sistemskog okvira sa odgovarajućim kontrolnim mehanizmima, sigurno može doprineti ne samo bržem iskorenjivanju korupcije, nego i bržem menjanju kulture koja je generiše. Nužnost takvih promena proizilazi iz činjenice da biznis danas sve više zahteva korišćenje istog jezika i prilagođavanje kulturnim vrednostima na kojim se bazira tržišna ekonomija i kapitalistički model privređivanja, a korupcija ozbiljno podriva osnove tog sistema.

LITERATURA

- De George, R. T. (2003). *Poslovna etika*. Beograd: Filip Višnjić.
- Fukuyama, F. (1995) *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. London: Hamisch Hamilton.
- Gamser, D. (2012). *Korupcija u Srbiji danas*, dostupno na: www.ceas-serbia.org/root/prilozi/korupcija-01.pdf 22. 09. 2012.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. (2005). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. McGraw-Hill.
- Hofstede, G. (1994). *Culture's Consequennces*. SAGE Publications.
- Pržulj, Ž. (2012). *Business, Culture and Ethics*, Lambert Publishing, Germany.
- The GLOBE Study of 62 Societies (2004). *Culture, Leadership, and Organiyations*, Sage.
- TNS Medium Gallup – Ispitivanje javnog mnjenja o korupciji u Srbiji – izveštaj pripremljen za UNDP u Srbiji, novembra 2011., dostupno na Mystery Shopping – Telenor POS, 09. 03. 2013.
- TI_CPI_2011_report, dostupno 24. 09. 2012.

Momir Grahovac, Ph.D.

Živka Pržulj, Ph.D.

Svetolik Kostadinović, Ph.D.

CULTUROLOGICAL ROOTS OF CORRUPTION IN SERBIA

Summary

This paper examines the idea of corruption in Serbia, primarily from the cultural perspective. Dimensions of culture, identified by Geerd Hofstede from his well-known researches, are used in the analysis. In this paper, special attention is directed to the distance power as the most important and significant dimension for generating the corruption in a society. Comparative analysis of power distance index is used in countries with the lowest and highest corruption index. This leads us to the conclusion that the power distance, as one of the key cultural dimensions, influences the level of corruption in a certain society. Since Serbia is one of the countries that has got a high power distance index, a high index of corruption is not a surprise. Success in rooting out corruption, primarily depends on cultural change, which is a slow and difficult process, but not impossible.

Key words: culture, corruption, power distance, society, ethics.